

Praca z dzieckiem z wadą słuchu w klasie integracyjnej

Idea wspólnego nauczania dzieci z wadą słuchu razem z pełnosprawnymi rówieśnikami w ostatnich latach ma coraz więcej zwolenników i propagatorów. Wiele dzieci z wadą słuchu czerpie niezaprzeczalne korzyści z nauczania integracyjnego. Istnieje jednak grupa dzieci, które nie kwalifikują się do pełnej integracji. Uwarunkowane jest to wieloma czynnikami tkwiącymi w dziecku, jego środowisku domowym oraz szkolnym. Problem ten został bardzo trafnie opisany przez A. Love: „nauczanie wspólne - kiedy to możliwe, nauczanie specjalne - kiedy to konieczne”. Grupa uczniów z wadą słuchu, która może i powinna być objęta pełną lub częściową integracją stanowi specyficzną społeczność ze względu na bariery komunikacyjne. Specyfika porozumiewania się z uczniem niedosłyszającym stwarza szczególne problemy w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Stawia to przed nauczycielem szkoły ogólnodostępnej, w której uczą się dzieci z wadą słuchu, szczególne zadania, którym musi sprostać. Wybór dalszej drogi kształcenia dla dziecka z wadą słuchu jest bardzo trudną decyzją dla jego rodziców. Z obserwacji wynika jednoznacznie, że decyzję o „oddaniu” dziecka do szkoły specjalnej podejmują bardzo niechętnie, zwłaszcza gdy nauka w takiej szkole wiąże się z mieszkaniem dziecka w internacie co wiąże się z dłuższą rozłąką z rodziną. Rodzice chcą, aby ich dziecko mimo dużego niedosłuchu uczęszczało do szkoły podstawowej, w miejscu jego zamieszkania, gdyż sami chcą wychować dziecko w domu rodzinnym. Ważne jest, aby rodzice w podjęciu tej trudnej decyzji nie kierowali się tylko własną motywacją, ale uwzględniali opinię innych specjalistów, którzy opiekują się dzieckiem od momentu stwierdzenia wady słuchu oraz obserwują jego osiągnięcia w procesie rehabilitacji. Wybór drogi kształcenia powinien nastąpić po badaniach dojrzałości szkolnej dziecka niedosłyszającego, w poradni, w oparciu o wyniki specjalistycznych badań lekarskich, stwierdzających poziom ubytku słuchu oraz wyniki badań psychologicznych i pedagogicznych. Specjaliści kierując dziecko z wadą słuchu do nauczania w szkole podstawowej ogólnodostępnej, powinni omówić z rodzicami, czy dziecko niedosłyszające spełnia zasadnicze warunki, które w dużym stopniu umożliwiają mu sprostanie wymaganiom edukacyjnym w nauczaniu zintegrowanym. Do tych warunków zaliczamy przede wszystkim zachowany kontakt słowny oraz przeciętny poziom rozwoju

umysłowego, a także brak dodatkowych poważnych zaburzeń rozwojowych. Wysokie możliwości intelektualne sprzyjają lepszemu opanowaniu zasobu słownictwa i rozwojowi mowy, a postęp w komunikacji słownej stymuluje w naturalny sposób procesy poznawcze. Dzieci z obniżonym poziomem intelektualnym mają większe trudności w przyswajaniu pojęć abstrakcyjnych, zrozumieniu złożonych poleceń i zadań. Wymagają też znacznie więcej powtórzeń przy utrwalaniu nowych wiadomości – szybciej męczą się wysiłkiem umysłowym, często mają obniżoną motywację do uczenia i duże trudności z koncentracją uwagi. O postępach szkolnych dziecka niedosłyszającego i rozwoju kontaktów społecznych w środowisku słyszących rówieśników, decyduje jego wysoka motywacja do nauki i chęć uczenia się wraz z nimi. Istotne znaczenie mają takie cechy jego osobowości jak wytrwałość, umiejętność skupienia uwagi, duża odporność psychiczna na niepowodzenia i dojrzała motywacja dziecka do uczenia się mowy. Dużą rolę odgrywa też czynnik domysłu, spostrzegawczość, wzrokowe zapamiętywanie i kojarzenie sytuacyjne pewnych informacji. Dzieci zahamowane emocjonalnie są nieśmiałe, niepewne siebie, odczuwają lęk i duży stres, który hamuje ich aktywność na lekcjach i utrudnia nawiązywanie kontaktów społecznych. Dzieci nadpobudliwe psychoruchowo nie potrafią skupić uwagi nawet przez krótką chwilę, wymagają stałej pomocy nauczyciela, szybko rezygnują z podjętych zadań oraz okazują niechęć do podejmowania dodatkowych ćwiczeń. Z tych względów napotykają na duże trudności w nauce i wymagają znacznie więcej pomocy indywidualnej ze strony nauczyciela i rodziców oraz specjalnych zabiegów terapeutycznych. Gotowość ze strony rodziców do zapewnienia dziecku dodatkowej i systematycznej pomocy w nauce oraz utrzymywania stałej współpracy ze szkołą i nauczycielką uczącą dziecko. Rodzice muszą być świadomi podejmowanego trudu pracy z dzieckiem, że samodzielnie bez stałej ich pomocy dziecko, nie jest w stanie opanować podstawowych umiejętności szkolnych. Zapewnienie dobrego aparatu słuchowego umożliwi dziecku wykorzystanie resztek słuchu i ułatwi lepsze odczytywanie mowy z ust. Rodzice w naturalnych warunkach, powinni stale aktywizować dziecko do mówienia, podtrzymywać jego wypowiedzi za pomocą gestów i mimiki twarzy. Należy doskonalić poziom rozumienia mowy poprzez ciągłą rozmowę z dzieckiem, gdyż nie ma mówienia bez rozumienia (Góralówna M., 2000).

Rozpoczynając pracę w klasie, w której uczyć się będzie uczeń z wadą słuchu ważne jest, aby nauczyciel wyjaśnił wszystkim uczniom, jakie trudności może mieć ich niedosłyszający kolega lub koleżanka. Dziecko przychodząc do szkoły musi

przyzwyczaić się do innego sposobu mówienia nauczycieli i kolegów z klasy. Wymaga to od dziecka bardzo dużego wysiłku, długotrwałej koncentracji uwagi i wyjątkowej odporności na zmęczenie. Nauczyciel musi pamiętać, że w trakcie trwania lekcji należy pozwolić uczniowi na odwracanie się w kierunku odpowiadającego ucznia, bądź zadbać o takie ustawienie ławek, aby uczeń niedosłyszający widział twarz kolegów. Dodatkowym ułatwieniem jest zwracanie się do pozostałych dzieci po imieniu, pomoże to dziecku niedosłyszającemu szybko zorientować się, kto w danej chwili odpowiada. Ważną sprawą jest miejsce ucznia niedosłyszającego w klasie. Aby zapewnić mu optymalne warunki odbioru mowy, taki uczeń powinien siedzieć w pierwszej lub drugiej ławce, w rzędzie przy oknie, gdyż ważne jest właściwe oświetlenie twarzy mówiącego nauczyciela. Nie może ona być ukryta w cieniu, muszą być widoczne wszystkie części twarzy. Należy pamiętać, że zbyt ostre oświetlenie twarzy nauczyciela, ciemne okulary, broda, wąsy - utrudniają dziecku odczytywanie mowy z ust. Mówiąc lub czytając na głos należy pamiętać, aby nie zasłaniać twarzy dłońmi lub książką. Nauczyciel musi pamiętać, by nie mówić będąc zwróconym ku tablicy. Nie należy mówić bardzo wolno, ważne jest mówienie zwyczajnym językiem, bez przesadnej artykulacji w normalnym tempie i z normalną intonacją. Dodatkowym utrudnieniem w odbiorze mowy przez aparat słuchowy jest hałas (rozmowy innych dzieci, hałas na korytarzu, szelest kartek). Należy pamiętać, że aparat słuchowy pomaga dziecku niedosłyszającemu słyszeć, ale nie przywraca prawidłowego słuchu. Aparat słuchowy wzmacnia siłę dźwięku, a więc nie tylko głos rozmówcy, ale i wszelkie inne hałasy. Powinno zadbać się także o wyciszenie hałasu w klasie (np. filcowe podkładki pod nogami krzeseł), by ograniczyć zjawisko echa (Buryn U., Hulboj T., Kowalska M., Podziemska, 2001).

Każdy nauczyciel mający w swej klasie dziecko z wadą słuchu powinien przestrzegać pewnych reguł, które umożliwią i jemu, i uczniowi lepszy kontakt. Listę takich reguł opracowała K. Krakowiak i jest to: "Dziesięć prośb dziecka", z którymi każdy powinien się zapoznać.

1. Proszę Cię patrz na mnie uważnie i słuchaj. Staraj się dobrze zrozumieć to, co przekazuję Ci gestami i słowami. To, że nie zauważasz moich prób rozmowy z tobą i że tak często nie rozumiesz, co chcę Ci powiedzieć, odbiera mi odwagę i chęć do mówienia.

2. Proszę Cię mów do mnie spokojnie i powoli. Nie spiesz się i nie trać cierpliwości. Nie oburzaj się, że znowu za mało zrozumiałem, ale uwierz, że staram się

zrozumieć i że rozumiem coraz więcej. To, że twoja twarz tak często wyraża niepokój i zniecierpliwienie, sprawia, że czuję się winny, a nawet zagrożony, więc nie mogę uważnie słuchać ani patrzeć.

3. Proszę Cię, kiedy mówisz, zbliż się do mnie i zwróć w moim kierunku całe swoje ciało. Chcę jak najlepiej słyszeć Twój głos, muszę też widzieć Twoją twarz i ręce. Pamiętaj, że żadne twoje słowo nie dotrze z daleka ani gdy mówisz z odwróconą, zasłoniętą lub źle oświetloną twarzą.

4. Proszę nie zapominać, że także słyszę i lubię słuchać dźwięków. Pomóż mi poznawać dźwięki, odkrywać przedmioty, które je wydają, dotykać ich i wypróbowywać działanie. Naucz mnie wsłuchiwać się w ukryte przede mną głosy świata, a przede wszystkim - wsłuchiwać się w ludzkie słowa.

5. Proszę Cię, pamiętaj, że nie mogę słyszeć doskonale, nawet z aparatami słuchowymi. Pomóż mi dokładniej widzieć i wyobrażać sobie słowa. Zawsze lepiej słyszę słowa, które potrafię sobie wyobrazić, wiem jak one wyglądają, wiem jak się je wymawia. Dlatego pozwól mi długo i dokładnie poznawać słowa. Wymawiaj je kilkakrotnie, głośno i wyraźnie, pozwól mi dotykać swojej twarzy, gdy mówisz, pomóż mi odróżniać i rozpoznawać wymawiane dźwięki. Pokaż mi, że się różnią, pokaż, jak się różnią. Pozwól mi też poprawnie kojarzyć i dokładnie zapamiętywać słowa napisane.

6. Proszę Cię, pomóż mi dobrze zrozumieć to, co do mnie mówisz. Każde słowo, każda jego forma w zdaniu, każdy związek słowa ze słowem, wymagają dokładnego poznania. Dlatego wyjaśniaj mi cierpliwie ich znaczenie i rolę, ich związek z ludźmi, przedmiotami, czynnościami, zjawiskami, ich przydatność do wyrażania, nazywania, pytania, przekonywania. Pokaż mi, jak ludzie oddziałują na siebie przy użyciu słów, jak słowa pomagają im lepiej poznać i zrozumieć to, co ich otacza. Pomóż mi pokochać i przyswoić sobie słowa. Nigdy nie każ mi powtarzać lub przepisywać bezmyślnie.

7. Proszę Cię, pozwól mi ćwiczyć swój głos. Nie gniewaj się, że hałasuję i wybac mi, że mój głos nie jest piękny. Nie uciszaj mnie i nie zabraniaj mi wydawać dźwięków. Muszę nauczyć się słuchać samego siebie, chociaż bardzo trudno jest mi kontrolować swój głos. Pamiętaj, że ja nie chcę sprawiać ci przykrości i że chętnie będę milczeć, abyś była ze mnie zadowolona. Ale przecież milcząc, nie nauczę się mówić.

8. Proszę pozwól mi mówić tak, jak potrafię. Nie wstydź się za mnie i nie poprawiaj mnie co chwila. Nie zabraniaj mi mówić przy obcych ludziach, nie obawiaj się ciągle tego, "co sobie pomyślą". Ja przecież - podobnie jak ty - mam prawo żyć wśród ludzi i być sobą, niezależnie od ich złych lub dobrych opinii.

9. Proszę cię, pomóż mi poznawać świat. Tak bardzo lubię patrzeć, myśleć i samodzielnie rozwiązywać problemy. Często jednak nie mogę sam sobie poradzić z trudnościami w rozumieniu otaczających mnie zjawisk i potrzebuję twojego wyjaśnienia. A ty tymczasem tak często się starasz "przekazać" mi swoją wiedzę, ciągle każesz mi czegoś się "nauczyć i zapamiętać". Zapominasz, że nie mogę zapamiętać słów, których nie rozumiem, a zwłaszcza takich, których nie potrafię nawet dostrzec i rozpoznać.

10. Proszę cię, pamiętaj, że jestem osobą, rozwijającym się człowiekiem. Nie upokarzaj mnie robieniem sobie ze mnie "pokazowego okazu" i nie udowadniaj natrętnie wszystkim, że doskonale nauczyłaś mnie rozumieć i mówić, że "mimo wszystko" Ty i ja odnosimy sukcesy. Nie żyjemy tylko po to, aby odnosić pokazowe sukcesy, ani też miarą naszych prawdziwych sukcesów nie jest czyjś krótkotrwały podziw, który sprawia czasem, że fałszywie oceniamy samych siebie. Pomóż mi poznać i zrozumieć swoje rzeczywiste umiejętności, które przecież nie są ani tak znakomite, żebym mógł sobie pozwolić publicznie śpiewać, ani tak małe, żeby nie było mi wolno myśleć i "po swojemu" głośno mówić, co myślę (Kolasko J., Kosmalowa J., 1997).

Katarzyna Grzywacz - surdopedagog